

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Grundtvigs værker", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 396. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/catalog/gv-1817_309A-txt-shoot-idm9765/facsimile.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Har det nu saaledes ude med Samlingen i Theologien, der dog ene var i Stand til at samle det Dyrige, kan man vel tænke, det saae ei bedre ud endensheds i Videnskaberne Rige. Historien, som Luther satte næst efter Bibelen, havde i det fjerde Aarhundrede fundet mange Arbeidere, og et stort Selskab, mest af frænge Lutheraner, med Flacius i Spidsen, havde forfærdiget en Kirke-Historie, der under Navn af Centuriæ Magdeburgens er et varigt Mindesmærke om tydsk-¹⁴⁹³ evangelisk Glib, ja, baade mageløs og ubetalelig som Samling. At derimod Forfatterne vilde opføre en Bygning af usammenhængende Brudstykker, var et Misgreb, der vel ikke er uventet, men høist beklageligt, da det forkyndte, at den tydske Historiker, som var beskillet til at bjerge og tørffe den store Aagroe paa Tidens Mark, vilde flur være særdiv, med Kirke-Gaarden, og indbildte sig, at han, i sit eget Sold, kunde brøste og reengjøre Alt. Dette Værk, og den samtidsige Sleibans Reformations-Historie som da til at saae ene, det var kun den første Slægt efter Luther, som tænkte slittig paa Historien, i det fjerde Aarhundrede hjalp man sig med det forrige Arbejde, og det lod da ogsaa fra denne Side til at tydsk Videnskabelighed skulde kvæles i Fødselen.

Have vi seet ret paa Tydskerne, da maae vi vente at see de saakaldte mathematiske Videns-

skaber dyrkede med mest Iver og Bestandighed, og deri bebrage vi os ikke heller. Samtidig med Reformatorerne finde vi alt en Schweitzer med udmærkede Gaver, nemlig Theophrastus Paracelsus Bombastus, af Handtering en Læge, som ved Hjælp af Bibelen og overnaturlig Dphsning ventede i Physiken og særdeles i Chemien at opdagte Naturens og den hele Tilværelses Hemmelighed. Vel pleier man i Videnskabens Historie at gjøre ham, som Sværmer, til en Undtagelse, men deels kan han dog ikke forbigaaes, da han havde gode Kundskaber, og virkede fort, deels var han ikke stort mere Sværmer end Kvingel og de andre, som hverken vilde lade Skriftens Ord eller Fornuften gjælde, og endelig er det unægteligt, at han netop yttrede sig efter den sam-¹⁴⁹³ tydske Natur, og er den eneste dybere Grubler Schweits har frembragt, af den ligestemme Grund, at hvem der indbilder sig at have slugt al Visdom kommer aldrig videre. Af samme Grund vare de videnskabelige Fremstredt blandt Tydsklands øvrige Reformerte ubetydelige, og hvad Verden maa kalde et Særson, den Kirke, der med sin frænge Bibeltrøe i dens Dine syndes at lukke Døren for Videnskabelighed, blev dens eneste Sæde. Da vi imidlertid har seet, hvor snart man selv i den gjorde sig færdig med Bibel og Historie, kan vi ikke tvivle om at see dens øvrige Kræfter end virke en Stund i Tydskernes naturlige Retning. Forstaae vi den saakaldte Luther-

dom ret, da kan vi mindre vente sværmeriske Forsøg paa med Gæt at trænge til Dybet, end sluttigt Arbejde, men dog kan det ikke heller være uventet, især efter en Paracelsus og hos en ulært Mand, at finde Yttringer af samme Art, og dem finde vi da ogsaa virkelig. Det var den navn-
 født kundige Skomager i Gørlig, Jakob Böhme, der er blevet dobbelt mærkværdig, siden hans Synet
 1575 have i Natur-Philosophien fundet deres Udøvel-
 ling. For at vide hvormeget der i hans Anskuelser var ham eienbommeligt, maatte man have læst Paracelsus Bøger, og for at udfinde hvor vidt han stemmer overens med Natur-Philosopherne, maatte man nøie have gennemgaaet hans egne, en Umage, der for en Historiker, som havde Syn og Ild, vel kunde løse sig, da det er et af de mærkelige og underligste Særtryk i Historien, at see Diet være Aarhundreder foran Forskanden. Her være det nok at bemærke, at Böhmes Anskuelse, som den findes i hans Aurora, er langt fra at være saa usforskaelig, som fljøv, langt fra saa forvirret som stolt. Han vilde gennemskue Aet = Enigheden, det Ondes Dyb, og Kampen mellem Sandhed og Løgn, ved en levende Anskuelse af Mennesket og Alt i Naturen som et Billede af Guddommen og det himmelske Kandelio, Noget, der virkelig maatte være gjærligt, hvis Mennesket og Naturen ei vare faldne, men som nu maae frembringe stor Forvirring og Bifaldelse, dog har han, i det

mindste i hiint Skrift, ingenlunde saaledes blandet Ondt med Godt og Gud med Verden, som hans ny Beundrere, saa det ikke synes at være: den bedste Side de have tilfældets med ham. Det vilde sagtens klinge underligt, hvis Noget solot paa at kalde Böhme den tydske Shakspear, men dog var det Navn ganske ikke saa ganske ueffent; thi de vare i det mindste jævnaldrende, ulærde, fornustpoetiske Naturer, med store evensyrlige Synet, og var Britiens Blik langt klarere og sandere, saa var Tybsterens igjen baade høiere og længere. Böhmes Aurora er saaledes en sammenhængende, halv dramatiseret Historie om Guddommens evige Kærelse, Lucifers Fald, og Verdens Skabelse, som han saae dem i Anden, med Blik paa den hele Verdens Historie som et stort sammenhængende Drama, og hvad der har hindret Böhme fra at meddele disse Anskuelser i et Digt, det vilde blevet Gjenstand for vor Besundring, er siensynlig den strange tydske Ubor hvormed han betragtede og behandlede Alt, kom den stolte tydske Indbildning at han forkyndte Sandhed til Salighed, trods Bibel og alle de der havde talt paa Jorden. De Stene han hængde ved Synerne for at give dem Bægt, gjorde dem for tunge til at løbe let i Stiel og Besfemaal, og hans Umhyggelighed for ret at udsramme, udvære og ret med Skeer indgive sin Visdom som et arabisks Pulver, gjorde det Helvildt, langtrukket og i Længden kedsoms-

meligt. Bilde imidlertid den Stomager blevet ved sin Læst, Bibelen nemlig, skulde de Boglærde vel kommet til at nævne ham med Ærbødighed, og endnu maa man tilføje, at han ikke alene vidt overgaaer For, sin engelske Laugsbrøder, men er en af de fløgtigste og mænskeligste Sværmere man har haft, ligesom det, forholdsvis, maa siges til hans Roes, at han ikke lagde an paa at danne nogen Sect, men døde i den evangeliske Kirkes Bekendelse, hvis Lære han synes at have været mere opsat paa at begribe end at nægte. I Engelland fandt hans Bøger flere Beundrere, og i Pietismens Tid bleve de meget læste, ja af mange med Gottfried Arnold, oplyste til Skjerne, som himmelske Hjeroglypber, siden nedslank de naturligtvis i dyb Foragt, indtil Natur-Philosopherne lysede Støvet af dem som deres gamle Testamente, og hvad saa end deres Fremtids Skjebne skal vende, kan de dog ikke meer synke under de Bøger der i Tidens Løb fortrængte dem. Naar ogsaa galt skulde være, var det altid klogere at indbilde sig, man ved Bibelens Hjælp kunde gennemskue Naturen, end, som vi skal see nu snart blev Rosden, at tænke, man, med Bibelen under Bortdet, Historien paa Hylben, et Læs overskadelig Natur = Kundskab for Die, en Regne = Tavle i Haanden og en sprænglød Mine, kunde forklare Alt, baade Gud og Verden, udaf sit eget tydske Hoved. Hermed være ingenlunde Noget sagt til

Fortingelse af de baade mange og mærkelige Opdagelser i Legemets Verden, som tilhøre det syttende Aarhundrede, thi selv den Uindviede kan see, at en eneste af dem opveier alle det attende Aarhundredes, der egentlig kun gjorde Bind med Luft = Pompen, som Otto Guericke i Magdeburg ^{omt. 1650.} opfandt, og foer vild med Planeterne, hvis Bæner Tyrtembergeren Johan Kepler, som en Stjerne = Lyder af Tyge Brahes Skole, levende ^{1630.} anskuede. Foier man til, at ved den Breverling i det Store, som Bogtrykkerkunsten havde gjort mulig, kunde Tydskerne, hvad deres Hjertes Attraa var, indlemme i deres Videnskabelighed Alt hvad der udenlands kom for Lyset, og at de virkelig, efter Tredveaars = Krigen, bleve snart fortrolige, ei blot med Hollændernes Arbeider og Cartesi Tanker, men ogsaa med Galileis Forsøg, Harveys og Newtons Syn, da see man let, at deres Verdens = Kundskab virkelig i Leibnizs Dage tiltog saa overordentlig, at de vel maatte trives til at tro sig færdige, og falde i Fristelsen, naar de glemte Bibel og Historie.

Her staae vi da for Gottfried Wilhelm Leibniz, denne mærkelige Afviser paa Kors = Biten, ^{1646.} som pegede til begge Sider, eller, hvad skal man kalde ham, Stille = Rummet mellem de to Aarhundreder, eller det vandrede Bibliotek, det levende Verikon, den tydske Aristoteles = Dog, Navnet gjør her mindst til Sagen, thi man skulde have ondt ved at kalde Leibniz Noget,

